

Valentin Volosjinov og lingvistikkens identitet

Av Jan Grue

I lingvistikken i dag kan mange konflikter og motsetninger trolig spores tilbake til fagets grunnleggende splittelse mellom og tilknytning til både humaniora, samfunnsvitenskap og naturvitenskap. Historisk sett var *grammatica* nær beslektet med *rhetorica*, idet begge hørte til middelalderens *trivium*-program av humanistiske fag.¹ Rundt midten av forrige århundre ble imidlertid allmenn språkvitenskap forsøkt omdefinert, kanskje særlig av Noam Chomsky,² til underdisipliner innen biologien og nevrofysiologien. Effektene av den chomskyanske revolusjonen merkes

fremdeles innen dagens lingvistik, ikke minst i norsk sammenheng.

De siste tiårene har imidlertid nyere språkvitenskapelige retninger som sosiolingvistik, pragmatikk og diskursanalyse oppdaget at de har mange av sine forskningsspørsmål til felles med disipliner innen samfunns- og humanvitenskap heller enn naturvitenskap. At lingvistikken så å si har gjenopplaget sin forankring i et bredere humanistisk og samfunnsorientert prosjekt, tror jeg er udelt positivt. Det gjør det mulig å løfte blikket mot de store, svært gamle og sannsynligvis uløselige problemer knyttet til vårt forhold til og vår bruk av språk.

Samtidig er lingvistikken i dag karakterisert av mange underdisipliner, en oppsplittet struktur og en økende grad av spesialisering. Dette er knapt nok en uvanlig tilstand for et stort og levende fag, men det har en viktig effekt: Det skapes et behov for en faglig og idéhistorisk tradisjon å forholde seg til, en følelse for lingvistikkens plass i en større sammenheng. Gitt at dette behovet forblir utilfredsstillt, fragmenteres fagets selvforståelse og identitet – noe som gjør det vanskelig å utforske kjerneproblemer som ville nytt godt av tverrdisiplinære tilnærminger. For å spissformulere: Når grammatikeren ikke lenger snakker med diskursanalytikeren, svekkes lingvistikken som helhet.

I en slik situasjon vil det være et skritt i riktig retning å gå tilbake til den moderne lingvistikens tidligere og mindre strengt organiserte periode, på leting etter navn som ikke har funnet sin plass i en tradisjon som i stor grad domineres av et angloamerikansk idéhistorisk stamtre. Større kjennskap til slike navn og deres vitenskapelige prosjekter kan bidra til å situere dagens lingvistik, til å øke forståelsen av dens utvikling og dens historiske fokus på språk som en del av samfunnslivet for øvrig.

For mange lingvister vil språkfilosofen Valentin Volosjinov være et ukjent navn. Dette er tilfellet delvis fordi han skrev sine viktigste arbeider i Sovjetunionen på slutten av 1920-tallet, med andre ord under livsbetingelser og sensurforhold som ligger fjernt fra Norge i år 2005. En annen, og kanskje like viktig, grunn er at dagens lingvistik bare så vidt har begynt å samle de historiske trådene som til sammen utgjør moderne samfunns-

orientert språkvitenskap. Volosjinovs navn burde være langt mer kjent, fordi betraktningene hans om forholdet mellom språk, ideologi og samfunn foregriper sentrale utviklingstendenser i dagens sosiolingvistik, pragmatikk og diskursanalyse.

Språkvitenskapens grenseland

Lingvistikken har, som nær sagt alle andre vitenskaper, blitt stadig mer segmentert, spesialisert og profesjonalisert. Dette gjelder også de delene av faget som orienterer seg både innover mot språket og utover mot samfunnet – med andre ord feltene der behovet for et helhetlig perspektiv er størst. Teorien om språkhandling, om språk som sosial handling, står svært sentralt i den *pragmatiske* tradisjonen – det såkalt femte evangelium, etter lingvistikens kjernedisipliner fonologi, morfologi, syntaks og semantikk. Språk i egenskap av sosial handling har vært et anerkjent fenomen i mange historiske sammenhenger. Imidlertid føres begrepet «språkhandling» sjelden lenger tilbake enn til Cambridge på 1960-tallet. Det knyttes da bare til en angloamerikansk tradisjon, med opprinnelse hos språkfilosofen John L. Austin og hans posthumt utgitte forelesningssamling *How to Do Things with Words*. En gang iblant føres språkhandlingens historie tilbake til den sene Wittgenstein, men det er også alt. I moderne lingvistik er ikke dette et spesielt kort forløp – svært få arbeider utgitt før andre verdenskrig leses med mer enn historisk interesse.

Spørsmålet er om ikke forbindelseslinjer som strekker seg lengre tilbake i tid, til andre kulturkretser, er verdt å forfølge. En slik linje strekker seg til 1920-tallets Russland, til Leningrad og Bakhtin-kretsen. Talehandling, den dialogiske ytringen som det grunnleggende språklige fenomen, språkets grunnleggende sett sosiale og interaksjonelle karakter. Alt dette er sentralt i pragmatikken, alt finnes hos Valentin Nikolajevitsj Volosjinov (1895–193?). Alt kommer til uttrykk i hans hovedverk *Marksism i filosofija jazyka* («Marxisme og språkfilosofi»).³ Mitt anliggende med denne artikkelen er å presentere denne, i norsk språkvitenskapelig sammenheng, ofte oversatte boken. Jeg hå-

per en presentasjon av Volosjinovs tanker vil vise at disse delene av lingvistikken, og kan hende faget som helhet, har mye å tjene på økt oppmerksomhet om sin forhistorie og sine idéhistoriske forløpere.

Marxisme og språkfilosofi

I anledning Mikhail Bakhtins 75-årsdag i 1973, erklærte den russiske lingvisten V.V. Ivanov at en del arbeider signert blant annet av Bakhtins samtidige og kollega, Volosjinov, egentlig var skrevet av mesteren selv.⁴ Det ble ikke fremlagt bevis for påstanden, men i tiden etter har forfatterskapet til boken *Marxisme og språkfilosofi* fra 1929 ofte blitt fremstilt som usikkert eller uavklart. Man kan forstå hvorfor visse Bakhtin-forskere ville ha interesse av å tilskrive boken Mikhail Mikhailovitsj; hvis han virkelig var opphavsmannen, ville det øke omfanget av hans interessefelt og faglige bredde betraktelig. Kan hende er motivasjonen noe av den samme som i Francis Bacon-selskapet og hos Marlowianerne. Universitetet har betydelig tiltrekningskraft, og *Marxisme og språkfilosofi* ville vært en fjær i hatten selv for en størrelse som Bakhtin.

Boken er et angrep på det forfatteren, som jeg av mangel på bevis for noe annet vil referere til som Valentin Volosjinov, ser på som to blindgater i språkfilosofiens utvikling: den *individualistiske subjektivismen* og den *abstrakte objektivismen*. Som tittelen indikerer følger boken grovt sett det dialektiske prinsipp; fra subjektivismens tese og objektivismens antitese utleder Volosjinov en interaksjonistisk syntese. Hvor mye av denne strukturen som skyldes den sovjetiske sensurens krav til vitenskapelige arbeider av ymse slag i 1929, skal forbli usagt. Det får holde å konstatere at Volosjinovs inndeling av alle tidligere språkfilosofier i to leire kan virke noe overdrevent, men at han ikke er den eneste teoretiker som har overdrevent visse generaliseringer for argumentasjonens skyld.

Den «individualistiske subjektivismen» er Volosjinovs samlebetegnelse på de språkfilosofiske retningene som er påvirket av Vilhelm von Humboldt. Det målbærer synet på språket som en kunstnerisk og kreativ prosess, som en individualpsykologisk og indi-

vidbestemt skaperakt. Språket er i denne tradisjonen ikke vesensforskjellig fra andre kunstneriske uttrykk. Det er ikke bundet av grammatiske regler og ordbøker – dette er sedimentet fra den store flommen av språklige nydannelser. De store og små språkkunstneres ytringer, deres språklige innovasjon; dette er lavaen som senere stivner i regelbundet, formalisert språk.

Den «abstrakte objektivismen» er derimot den vitenskapelige tradisjonen som ikke tillater andre sentrale teoretiske størrelser enn nettopp de allmenngyldige strukturene og reglene. Volosjinov sporer, som Noam Chomsky skulle gjøre etter ham, denne tradisjonen tilbake til Descartes, og vektlegger dens filosofisk-rasjonalistiske aspekt. De språklige strukturer er immanente og egenstyrte, de eksisterer og fungerer uavhengig av den enkelte språkbrukers vilje, forståelse og anvendelse. Det enkelte menneske er like lite i stand til å endre de språklige regler som en trekkfugl kan endre sitt migrasjonsmønster.

I denne, nødvendigvis grovt forenklete, fremstillingen av Volosjinovs historiske analyse er det verdt å merke seg at han ikke avfeier noen av leirene uten videre. Han er i ferd med å bygge en syntese, og forsøker derfor å bevare de vitenskapelig verdifulle elementene i begge språksyn. Fra de individualistiske subjektivistene, fremfor alt von Humboldt selv, henter han forståelsen og respekten for språkets individuelle forankring. Det er aldri sosiale, ideologiske eller filosofiske strukturer som snakker. Selv når disse er tydeligst til stede i språket, er det gjennom enkeltmenneskers ytringer. Når språket er i stadig endring, noe man også på Volosjinovs tid lenge hadde vært klar over, er det på grunn av variasjonen i hva som konstituerer en korrekt språklig ytring for ulike grupper av konkrete språkbrukere.

Samtidig har Volosjinov en betydelig grad av respekt for den han ser på som den abstrakte objektivismens viktigste representant i nyere tid, Ferdinand de Saussure. Strukturalismen har bidratt med viktige verktøy, den innses språkets status som et allmenmenneskelig anliggende, den hever blikket fra det rent idiosynkratiske. Når objektivismen ikke er tilstrekkelig verken som teori eller metode, er det fordi den ikke tar høyde for noe som også den individualistiske subjektivi-

vismen har ignorert: Språkets *sosiale* side. Objektivismens regler er løsrevet fra den sosiale virkelighet, og isolerte som de er, har de ikke rom for den sosialt medierte språklige endringsprosessen.

Volosjinov insisterer på den sosiale ytring som språkets grunnleggende enhet, sosial samhandling ved verbale midler. Han oppsummerer sin historiske gjennomgang med følgende definisjon:

The actual reality of language-speech is not the abstract system of linguistic forms, not the isolated monologic utterance, and not the psychophysiological act of its implementation, but the social event of verbal interaction implemented in an utterance or utterances. Thus, verbal interaction is the basic reality of language.⁵

Volosjinov foregriper her både den filosofisk orienterte pragmatikken og den samfunnsvitenskapelig orienterte sosiolingvistikken. Det primære elementet i språket er ikke ordet eller setningen, slik den syntaktiske tradisjonen holder fast ved – det er derimot den *sosialt situerte ytringen*. Ords mening kan ikke forankes utelukkende i andre ord og rent språklige regler. Språket er ikke et lukket system. Vi går ikke rundt og sier spørresetninger til hverandre, vi stiller spørsmål. Våre behov for informasjon, for sosial samhandling, for mat og drikke og så videre er det som gir ordene mening, som skaper den nødvendige tolkningsrammen for de visuelle eller auditive elementene som i dagligtalen betegnes som «språk».

Naturligvis har enkeltmennesker nådd uante kunstneriske høyder gjennom sin idiosynkratiske utnyttelse av språkets muligheter. Naturligvis finnes det mer eller mindre abstrakte språklige strukturer, som verken lar seg redusere til gitte kommunikative situasjoners omstendigheter eller til menneskelige primærbehov. Volosjinovs kunstgrep ligger i å påpeke at dette ikke endrer på det faktum at språket er forankret og vanligvis benyttes i en umiddelbar, muntlig, kommunikativ situasjon. Det er fra dette utgangspunktet, fra denne ur-situasjonen, språketeori og språkfilosofien må hente sine aksio-

Intelligentsiaens rolle

Slike tanker oppstår ikke i et vakuum, og Volosjinov kan ikke leses uavhengig av Bakhtin-kretsens aktivitet for øvrig. Som Bakhtin-viteren Craig Brandist viser,⁶ utgjorde kretsens medlemmer en diskusjonsgruppe og et intellektuelt forum, et sted der man i mangel av en fri intellektuell offentlighet kunne prøve ut og foredle ideer. Mer omfattende idéhistoriske strømninger ble reflektert på ulike måter i kretsens. Volosjinovs språksyn finner for eksempel gjenklang i Bakhtins eget dialog-orienterte litteratursyn. Den tilsynelatende monologiske romanen er en illusjon – romanen approprierer og inkorporerer de underliggende, hverdagslige monologene. Dagliglivets primære talesjangere er viktige drivkrefter i litteraturens sekundære sjangere.

Det særegne ved Bakhtin-kretsens og dens tverrfaglige, interdisiplinære arbeid er verdt å stoppe opp ved. I sin bok om russisk idéhistorie skildrer Bjørn Nistad den russiske intelligentsiaens utvikling gjennom 1800-tallet, og viser hvordan grupper som Bakhtin-kretsen var noe nær det eneste landet hadde av frie fora for meningsutveksling.⁷ Den borgerlige offentligheten var nærmest ikke-eksisterende, de akademiske tradisjonene var svært mye yngre enn i Vest-Europa. Fordi det fantes så få mennesker som hadde de sosiale og økonomiske forutsetningene for å holde en filosofisk, idéhistorisk, litterær og samfunnskritisk diskusjon levende, var det heller ikke like strenge skiller mellom disse områdene som i mer etablerte europeiske miljøer. Dette gir blant annet grobunn for en språkfilosofisk kreativitet som ikke ville bli matchet i vest før etter annen verdenskrig.

Bakhtin-kretsen utmerket seg ved å være den fremste utposten av intelligentsia-systemet som overlevde etter revolusjonen, og det merkes i Volosjinovs arbeider. *Marxisme og språkfilosofi* behandler, i tillegg til de mer generelle spørsmål, forholdet mellom direkte og indirekte tale, ytring og setning, og indirekte tale i språkene fransk, tysk og russisk. Den bruker litterære forelegg for å utforske språketeoretiske problemstillinger, en metode som er relativt sjelden i mange lingvistiske tradisjoner. Dermed har Volosjinovs arbeid høy grad av resonans med Bakhtins teorier om primære og sekundære talesjangere, om

litteraturens appropriering og bearbeiding av dagliglivets ytringsformer.

Dette er en innstilling som har kommet altfor sent til hovedstrømmingene i moderne lingvistikk. Det har der vært en utbredt holdning at litteratur og andre komplekse ytringsformer er en form for «parasittisk» kommunikasjon, at vitser, historier og andre ytringer som ikke på en eller annen måte kan mates inn i en sann/falsk-matrise ikke er like interessante forskningsobjekter som strenger av typen «katten sitter på maten». Med fokus på slike kunstig enkle setninger (som vel sjelden ytres av noen i det virkelige liv) får man et bedre grunnlag for å bedrive visse former for formell syntaktisk eller semantisk analyse, men et svært mangelfullt utgangspunkt for å beskrive kommunikasjon mennesker imellom.

Volosjinovs form for språkvitenskap har sine klare begrensninger. Med utgangspunkt i det samfunnsmessige og ideologiske aspektet ved språket er det vanskelig å utvikle for eksempel en systematisk og stringent syntaktisk analyse. Poenget er at Volosjinovs tilnærming har klare fordeler i egen rett, og kan vurderes som en forskjellig, men like verdifull form for språkvitenskap. Det er en språkvitenskap der utøverens egenskaper som sosial observatør og analytiker er like viktige som hans eller hennes kvalifikasjoner som symbolmanipulator. Det er en tradisjon der visse former for kunnskap blir tilgjengelig, kunnskap som ikke kan fanges i andre, mer naturvitenskapelig anlagte former for lingvistikk.

Volosjinovs prosjekt retter seg både innover mot språket og utover mot samfunnet. Det ser den menneskelige hverdagsaktivitet som et mylder av språkhandlinger, som et nettverk av ideologisk betingete ytringer. Det inneholder ikke en streng metodologi for hvordan språkhandlinger kan skilles fra hverandre, hvordan trådene som til sammen utgjør den stadig voksende veven av kommunikativ verbal aktivitet kan identifiseres. Tatt i betraktning at *Marxisme og språkfilosofi* ble skrevet mot slutten av 1920-tallet, er dette kanskje heller ikke så overraskende. Volosjinov skrev i et politisk klima der Stalins skygge stadig vokste seg større, der det å merke endringer i den ideologiske situasjonen var blant de viktigste overlevelsesegenskapene en offentlig person kunne ha. Den-

ne varheten for språkets ideologiske karakter, for produksjon og reproduksjon av ideologi gjennom både offentlige dokumenter og hverdagslige samtaler, er blant de viktigste elementene i Volosjinovs tenkning. Forutsetningen for å verdsette ham er å ikke glemme de historiske betingelsene han skrev under, og å huske språkvitenskapens forhold til og avhengighet av samfunnet den praktiseres innenfor.

Lingvistikken fragmenterte identitet

Hvilken relevans har Volosjinov for språkvitere i dag? Kan hende kan den sosialt orientert lingvisten Michael Halliday tjene som eksempel. Han har dannet skole med sin systemisk-funksjonelle grammatikk, og blant annet vunnet innpass på engelsk- og nordiskfaget ved Universitetet i Oslo. Han har også utviklet et eget vitenskapelig vokabular for å beskrive mange av de samme fenomenene som Volosjinov i sin tid gjorde, og som i sin tur delvis overlapper med fenomener beskrevet i den klassiske retorikken. Så langt, så mye vitenskapelig evolusjon. Men Halliday-skolen forholder seg til mange av de samme forskningsspørsmålene og bruker mange av de samme metodene som en annen nyere retning: kritisk diskursanalyse. Hvilken virkning har ulike språklige strukturer på emnene som blir diskutert, hvordan påvirker språket vår virkelighetsforståelse, hvordan endrer det våre reaksjonsmønstre? De to nyere skolen har mange felles interesser, men en kritisk-diskursanalytisk og en systemisk-funksjonell lingvist risikerer å gjøre dobbelt arbeid av mangel på et felles vokabular, en felles rammeforståelse.

Til en viss grad er dobbeltarbeidet uunngåelig. Geoffrey Pullum, en av få lingvister som har maktet å skrive både innsiktsfullt og humoristisk om faget sitt, påpeker at *«Language is simultaneously the stuff of art – the fabric of which poetry is wrought – and a puzzle for social and biological science. It spans the alleged gulf between the humanities and the sciences.»*⁸ Han hevder videre at lingvistikken er unik i kraft av sin tverrfaglighet og sin mangel på et klart avgrenset forskningsobjekt. Det er blant fagets største fortrinn at ingen har monopol på å definere hva språk er.

Det historiske perspektivet

Imidlertid tror jeg ikke Pullums sitat behøver å tolkes i retning av at fragmenteringen er uunngåelig, og definitivt ikke i retning at det skal utføres dobbeltarbeid av konkurrerende skoler. Hva skyldes da en motsetning som den mellom kritisk diskursanalyse og systemisk-funksjonell grammatikk? Til en viss grad tror jeg den, som så mye annet innen lingvistikken, kan spores tilbake til Noam Chomsky. Tittelen på Jan Terje Faarlunds populærvitenskapelige bok om mannen sier i grunnen alt: *Revolusjon i lingvistikken*. I kjølvannet av Chomskys angrep på B.F. Skinner⁹ og hans vellykkede argumentasjon for at en helt ny tilnærming til fenomenet språk var nødvendig, har revolusjonene brutt ut med jevne mellomrom. Chomskys eventyrlige vitenskapelige suksess (hvor mange etablerte universitetsfag har *de facto* grunnleggere som fremdeles er i live?) gjør det trolig fristende for mange å begynne med blanke tavler, uten andre verktøy enn egen rasjonalitet og egen språkevne.

Denne situasjonen er trolig mest skadelig for de samfunnsorienterte språkvitenskapelige disiplinene: sosiolingvistikken, pragmatikken og diskursanalysen. Uten et samlende historisk perspektiv behandler pragmatikken de filosofiske forutsetninger for menneskelig kommunikasjon, sosiolingvistikken tar for seg geografiske og aldersbestemte språkforskjeller, og diskursanalysen analyserer de ulike sjangrene som former muntlig kommunikasjon. Da tilsløres det at alle tre retninger til dels vokste ut av misnøye med en overdrevent formalisert tilnærming til ord og setninger.

Noe av den mest spennende forskningen som utføres innen språkvitenskapene i dag, forskning av en art som krever et fugleperspektiv på lingvistikkens objekt, finner sted i grenselandet mellom språk og samfunn. Historisk sett er dette området både nytt og gammelt. Moderne lingvistikk oppsto mot slutten av 1800-tallet, og utviklet seg delvis under påvirkning fra biologien og den symbolske logikken – den tenderte etter hvert mot en formalisert vitenskap med et strengt avgrenset interesseområde og en hang til absolutte taksonomier. Studiet av språk i bruk kom på ulike måter i vanry, og ble på midten

av 1900-tallet beskrevet som en villmark uten regler og system – som den semantiske, senere den pragmatiske, papirkurven.

Samtidig finnes det en europeisk retorisk tradisjon, der språkets bruksområder og effekter i høyeste grad var et akseptabelt studieområde, som strekker seg tilbake gjennom opplysningstiden, renessansen og midtaldertiden til antikken. Det var ikke før på 1800-tallet at de mange tradisjonelle forbindelsene mellom språkstudiet og retorikken virkelig forsvant. Da studiet av språk og samfunn våknet til live igjen på 1970-tallet, innebar det blant annet at elementer fra den retoriske tradisjonen vendte tilbake. Her lå, og ligger, en gylden mulighet til å forankre store deler av det lingvistiske prosjekt – til å vise at selv de mest esoteriske moderne språkvitenskapelige problemstillinger er forbundet med et prosjekt med en flere tusen år lang historie.

Denne muligheten utnyttes ikke i dag. Fordi det historiske perspektivet ofte er begrenset eller fraværende, tilsløres det faktum at mange ulike deldisipliner alle beskjeftiger seg med forholdet mellom språk og samfunn. Sosiolingvistikken, som etablert felt, sies å ikke være eldre enn 60-tallet og William Labov. «Diskursanalyse» ble som språkvitenskapelig term innført av Zelig Harris i 1952.¹⁰ Av de tre tradisjonene jeg har nevnt er det pragmatikkens historie som føres lengst tilbake, til den sene Wittgenstein.

Volosjinovs relevans

Lingvistikken har ofte blitt beskrevet som den eneste av humanvitenskapene som er i ferd med å forlate det forparadigmatiske stadiet. Imidlertid kan det virke som om vitenskapeliggjøring etter en snever fortolkning av Thomas Kuhn vil være mer til skade enn til gagn for faget. Når deldisiplinene mangler forståelse og interesse for sin felles historie og sine felles problemstillinger, blir det fristende for noen og enhver å bli den som innleder den nye tid, som oppfinder det første virkelig vitenskapelige vokabular og innleder det sanne paradigmet. Dette kan være en metode for å fremprovosere et paradigmeskifte og innlede en ny og mer effektiv vitenskapelig æra, som Chomsky utvilsomt gjorde mot slutten av

1950-tallet. Det kan også være en effektiv metode for å kaste over bord all den innsikt som ligger nedfelt i tidligere tiders terminologi, all den historisk og samfunnsmessig forankrede viten som målbæres av tidligere tiders teorier.

Valentin Volosjinov skriver fra et unikt historisk ståsted, fra et sted med en unik ideologisk pregning – kanskje har ideologien aldri vært mer påtagelig og synlig enn da. Hans betraktninger kan ikke kobles fri fra Sovjetunionen på 1920-tallet, og hans begrepsapparat og hans metode er ikke nødvendigvis velegnet for å undersøke språklige fenomener i, for eksempel, Norge i år 2006. Derimot er hans forståelse for ideologiens og språkets forbindelser og interaksjon av allmenngyldig betydning, og denne forståelsen kunne neppe blitt formet så klart under andre forutsetninger. Han er et eksempel på verdien av en omfattende og inklusiv språkvitenskapelig kanon.

Volosjinov, og mange språkfilosofen med ham, fortjener derfor lingvistisk oppmerksomhet. Mye av arbeidet de har utført gir dybde og historisk resonans til mange av dagens sentrale forskningsspørsmål. Det betyr ikke at et slikt prosjekt er enkelt, oversiktlig eller av umiddelbar anvendelse. Å trekke de idéhistoriske trådene fra Bakhtin-kretsen til for eksempel moderne kritisk diskursanalyse er et enormt arbeid, og det blekner i forhold til arbeidet som må utføres for å binde moderne samfunnsorientert språkvitenskap sammen med to tusen fem hundre år med

retorisk teori og praksis. Her og nå er det viktigste å anerkjenne at arbeidsoppgavene finnes, og at de en dag bør utføres. Den samfunnsorienterte språkvitenskapen er ikke den formaliserbare lingvistikkens fattige fetter. Den har en stamtavle som ikke står tilbake for noen annen vitenskap, selv om familieforbindelsene til tider kan fremstå som så utydelige at de er lette å overse.

Noter

- 1 Thomas M. Conley (1990): *Rhetoric in the European Tradition*, The University of Chicago Press, London.
- 2 Noam Chomsky (1959): «Review: *Verbal Behaviour*, by B.F. Skinner», i *Language* vol. 35 (1), Linguistic Society of America.
- 3 Valentin N. Volosjinov (1986 [1929]): *Marxism and the Philosophy of Language*, s. ix, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts. Gitt den politiske situasjonen er Volosjinovs dødsår noe usikkert. Offisielt døde han av tuberkulose i 1936.
- 4 Ibid.
- 5 Ibid, s. 94, forf.s utheving.
- 6 Craig Brandist (2002): *The Bakhtin Circle. Philosophy, Culture, Politics*, Pluto Press, London.
- 7 Bjørn Nistad (2004): *Russisk politisk idéhistorie fra opplysningstiden til idag*, Solum, Oslo.
- 8 Geoffrey Pullum (1991): *The Great Eskimo Vocabulary Hoax (and Other Irreverent Essays on the Study of Language)*, The University of Chicago Press, Chicago.
- 9 Noam Chomsky (1959): *ibid.*
- 10 Wikipedia, The Free Encyclopedia: http://en.wikipedia.org/wiki/Discourse_Analysis